

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

Volume 11/13 Summer 2016, p. 259-278

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9934>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 29.08.2016

✓ Accepted/Kabul: 29.09.2016

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Enver BOZKURT – Prof. Dr. Timuçin KODAMAN

This article was checked by iThenticate.

AVRUPA’NIN BAŞKALAŞMA KORKUSU: KİMLİK TARTIŞMALARI BAĞLAMINDA İSLAMLAŞMA VE AMERİKANLAŞMA TEHDİTLERİ

Samet ZENGİNOĞLU* - Selim KANAT**

ÖZET

Ekonomik bütünleşme aşamalarını tamamlamış olan Avrupa Birliği (AB), siyasal bütünleşme hedefine sahiptir. Soğuk Savaş sonrası dönemin de etkisi ile Birlik, “biz” tanımlaması çerçevesinde bir kimlik inşa etme amacındadır. Ancak bu inşa için, kimliğin doğası gereği “öteki”ne ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa, tarihi boyunca hep bir öteki ile karşılaşmıştır. Ancak XXI. yüzyılda Avrupa kimliği inşası için “öteki(ler)” kimler olacaktır ve bu bağlamda hangi argümanlar ön plana çıkacaktır? Bu noktada, Avrupa’nın Doğu ve Batı’nın etkisinden uzak, özgün bir tanımlama amacını taşıdığı görülmektedir. Dolayısıyla Doğu, İslamlaşma boyutu, Batı ise Amerikanlaşma boyutu ile Avrupa adına kimlik ekseninde tehdit unsurları olarak algılanmaktadır. İslamiyet, Avrupa için VII. yüzyıldan bugüne temelde tehdit unsuru olarak görülmüştür. 11 Eylül saldırıları ile birlikte, güvenlik ekseninde ve Arap Baharı sonrasında da Avrupa’ya yönelik düzensiz göç ile bu yüzyılda Avrupa’nın İslam özelinde “tehdit” algılaması yeniden şekillenmiştir. Amerika ise, Avrupa adına kimlik açısından farklı bir konumda yer almaktadır. Çünkü XV. yüzyıldan bugüne Avrupa’nın Amerika’ya bakışının bir dönüşüm süreci geçirdiği görülmektedir. Kıtanın keşfi süreci, Monroe Doktrini, Soğuk Savaş dönemi ve Soğuk Savaş dönemi sonrası bu dönüşümün izlerini taşımaktadır. Bu dönüşümün gelinen aşamasında, küreselleşme süreci ile birlikte Amerikan kültürü/kimliği Avrupa kimliği adına tehdit olarak algılanmaktadır. Özellikle küreselleşmenin kültürel ekseninde Amerikanlaşma boyutu tartışmaları bu algıyı şekillendiren faktörler arasındadır. İşte bu çalışmanın amacı, bu çerçevede dâhilinde Avrupa’nın kimlik tartışmaları bağlamında başkalaşma korkusunu, İslamlaşma ve Amerikanlaşma tehditleri kapsamında değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Kimlik, İslamlaşma, Amerikanlaşma.

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, E-mail: sametzenginoglu@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: selimkanat@yahoo.com

EUROPE'S FEAR OF ALTERATION: ISLAMISATION AND AMERICANIZATION THREATS IN THE CONTEXT OF IDENTITY DISCUSSIONS

ABSTRACT

The European Union, having completed the stages of economic integration, currently aims at political integration. With the impact of the post-Cold War era, the Union strives to build a new identity within the frame of its definition of "us". However, "others" are needed due to the nature of identity, for this re-construction. Throughout the history, Europe has always come across the "others". But who will be the "others" while building a new European identity in the 21st century and what arguments will come to the forefront within this context? It is seen that Europe aims at an original definition, away from the influence of the East and the West. Thus, the East and the West are perceived as a threat to its identity due to the Islamisation of the East and the Americanization of the West. For Europe, Islamisation has been considered as a threat since the 7th century. This threat perception was re-shaped in terms of security in the aftermath of the September 11 attacks; and specifically in terms of the Islam perspective of Europe with irregular immigration to Europe that started after the Arab Spring. As for the USA, it plays a different role in terms of the European identity. This is because Europe's perspective on the USA has gone through a transformation process since the 15th century. The discovery of the continent, Monroe Doctrine, Cold-War Era and post-Cold War era bear the traces of this transformation. At the present stage of this transformation, American culture/identity is perceived as a threat to the European identity together with globalisation. Especially the discussions on the Americanization of globalization in cultural context are among the factors shaping this perception. The aim of the present study is to explore the fear of alteration within the context of the European identity discussions and within the scope of Islamisation and Americanization threats.

STRUCTURED ABSTRACT

In the aftermath of the Cold War era, the discussions of identity became one of the subjects that were thought over and investigated. Europe/European Union also took part in these discussions. Europe aims to construct an original identity against the East and the West both within the Union with the Maastricht Treaty (1993) through which "the European citizenship" was established and "unity in diversity" principle was adopted and between the East and the West. Having completed the stages of economic integration with regard to the Union, Europe wants to make a new definition of "us" within the frame of political integration. In this regard, there needs to be the "others" before "us" due to the nature of identity. From post-Cold War era until the 21st century, the definition of "others" for Europe was handled in terms of Islamisation and Americanization threats on the basis of the East and the West.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

It is known that the relations under the title of 'Europe and Islam' go back to the 7th century. As of that time, Muslims were considered to be the "others" both in terms of religion and politics due to their conquest and expansion policies. Especially the conquest of Constantinople by Turks in the Ottoman period became one of the developments shaping the perception of Islam as a threat. In the post-Cold War era, the frequent use of the words of 'Islam' and 'terror' with the elimination of the Soviet threat and after the September 11 attacks uncovered the threat perceptions with regard to identity. Specifically in Europe, the terror attacks in Spain in March 2004, in England in July 2005, in France in November 2015, and in Belgium in March 2016 and their being associated with Muslims reinforced this threat perception. In Europe, Islam and Muslims were marginalized one more time. So, the problem of Islam in Europe is not only about security. Besides security concerns, demographical transformation and economic problems are among the other factors that influence Europe's perception of Islam. Irregular immigration from the Middle East and Northern Africa to Europe especially after the Arab Spring has disturbed Europe in terms of these factors. It is essential to take these factors into account in the rise of Islamophobia across Europe especially in the 21st century.

That Islam and Muslim immigrants were seen as a threat to the European identity resulted in the strengthening of far-right parties and movements. This rise can be seen both in far-right parties in the EU member states and in the number of supporters of such movements as Pegida. Taking place in the agenda of the world, especially in Germany and Europe, as of October 2014, Pegida describes Europe in terms of Christian-Jewish tradition. Noting that it is not against Islam but Islamisation, the movement draws attention with its marginalizing and exclusivist discourses against Muslim immigrants in Europe.

As for the West of Europe, the relations with the USA have been handled differently at different times. With the discovery of the continent in the 15th century, Europe has displayed an egocentric approach due to the underdevelopment of areas discovered. On the other hand, there was a unity under the roof "West" until the 19th century. However, the USA and Europe fell apart due to the USA's staying out of the problems of Europe with Monroe Doctrine in 1823. In the 20th century, they acted together as the "West" against the Union of Soviet Socialist Republics (U.S.S.R.), which was their common enemy. With the collapse of the Soviet Union and the end of the Cold War, the relations followed a different course. The collapse of the Soviet Union meant victory for the West but it was not the same when it came to globalization and culture-related discussions. That the influence of the American culture was felt in any area with globalization was threatening for the European culture and identity. In terms of "Culture Imperialism" discussions, Europe sees the Americanization effect of globalization as a threat. In this regard, Europe aims to construct an original identity away from the effect of Americanization.

From both perspectives, it is difficult to change Islamophobia in terms of European identity in the short or long term. This is because the fact that Islam geography suffering political instabilities, violation of rights and difficult living conditions has been the cradle of terrorist

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

organizations and these organizations chose the West as their enemy in terms of both ideology and actions will not change in the short or long term. There might be a lot of reasons for this from lack of education to economic inequalities. The unpleasant conditions which the Islam geography is in trigger irregular immigration towards the West, more precisely to Europe, where the welfare level is high. European identity and citizens strive to protect themselves before such defiance with policies based on power and exclusion. Secondly, it is likely that Europe will see the American culture as the “other” while describing its identity and it will not change in the short or long term. It is also likely that the prevalence of the American culture will bring along some reactions. It is natural that the oldest and the most radical reaction comes and will come from the European identity. The harshness of this reaction will be directly proportional to the conflict between the American culture and interests and the European identity and the interests. It is possible that the continuity and increase of American political and military interventions bring along such a reaction. In this regard, the most important ‘marginalized’ component that the European identity used as a practical tool to describe itself in the short and long term will be Islam while the second one will be American culture and identity. Sustaining the construction of a new identity without severing ties with the world and other identities and before segregation becomes notable will be an important responsibility for Europe. This is because no country or identity can isolate itself completely from the rest of the world.

Keywords: Europe, Identity, Islamisation, Americanization.

Giriş

Kimlik ve bilhassa Avrupa kimliği konusu, özellikle Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra üzerinde düşünülen ve çalışma yapılan konular arasında öne çıkmıştır. Soğuk Savaş dönemi boyunca dünya, bir yanda “Batı” kültürü ve kimliği, diğer yanda da “Doğu” kültürü ve kimliği şeklinde adeta ikiye bölünmüş durumdayken¹, Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Doğu blokunun yıkılmasıyla Batı kimliği ve kültürü yeniden bir yapılanma içerisine girmiştir.

Bu anlamda, kimlik ve kültür durağan ve kalıplaşmış yapılar değildirler. Zaman içerisinde insanların ve toplumların kendileri için tanımladıkları kimlikleri ve kültürleri belli oranda değişime ve dönüşüme uğrar. Bu özelliği ile kimlik adeta dinamik sosyal bir sürecin neticesinde devamlı yeniden tanımlanır. Bu tanımlanma işi de bir “öteki” kavramı ile mümkün olur. Kimlik tanımlaması ile oluşan “biz” duygusu, her zaman bir “öteki” tanımlamasına ihtiyaç duyar. Bu sebeple bir kimlik inşası “öteki”nin ya da “ötekiler”in inşası anlamına gelir. “Öteki” tanımlamasındaki değişim, “biz” tanımlamasının değişimi anlamına gelir.

Bu sosyal inşa sürecinin Uluslararası İlişkilere² etkilerini değerlendirmeye çalışan Alexander Wendt’e göre kişiler, kendilerine özel eşsiz deneyimleri neticesinde değerler ve olgular oluşturur. Bu değer ve olgular ise kişinin oluşturduğu kimliğin temelini teşkil eder. Böylelikle kimlikler, sosyal bir süreç içerisinde karşılıklı etkileşim neticesinde meydana gelir. Uluslararası siyaset ve politikalar da zaman içerisinde değişken olan bu kimlikler doğrultusunda şekillenmektedir. Hatta Uluslararası

¹ Çalışmada büyük harflerle ifade edilen Batı ve Doğu kelimeleri Soğuk Savaş döneminde blokları, sonrasında kimlik ve kültür anlayışlarını ifade etmektedir.

² Çalışmada büyük harflerle ifade edilen “Uluslararası İlişkiler” tanımlaması bu disiplini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

İlişkilerin inşacı yaklaşımına göre, uluslararası politikayı şekillendiren şey sosyal olarak değerler, olgular ve çıkarlar doğrultusunda şekillenen kimliklerdir.

Bir ulus-üstü yapı olarak Avrupa Birliği de Soğuk Savaşın bitişinden sonra Maastricht Antlaşması ile bir Avrupa kimliği oluşturulması yolundaki adımlarına resmîyet kazandırmıştır. Bu kimlik oluşumu doğal olarak bir “öteki” kavramı tanımlamasını gerektirmektedir. Bu tanımlama tarihsel, dinsel ve sosyolojik etmenlerin yanı sıra günümüzde üç temel faktörden etkilenmektedir. Bunlar; Birlik üyesi ülkelerdeki güvenlik sorunları, demografik dönüşüm ve ekonomik sorunlardır. Bu faktörlerin etkisiyle şekillenen Avrupa kimliği, Birliğin politikalarına da yön vermektedir ve ileride de verecektir.

Bu faktörler çerçevesinde Avrupa kimliğinin günümüzde ötekisi olarak öne çıkan kavramlar, Amerikan kültürü/kimliği ve İslamiyet'tir. Soğuk Savaşın sona ermesi, Fukuyama'nın ifadesi ile tarihin sonu olarak değerlendirilmiş, artık kültürler ve kimlikler arası çatışmanın sona erdiği tüm dünyaya Batı kültürü ve kimliğinin yayılacağı iddia edilmiştir. Aslında burada Batı'dan kasıt Amerikan kültürü ve kimliği olmuştur. Küreselleşme olarak adlandırılan bu Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan kültürü ve kimliğinin yaygınlaşmaya başladığı söylenebilir. Lakin bu yayılma beraberinde bir tepkiyi de doğurmuştur. Bu tepkiler arasında Avrupa kimliği oluşum sürecinden söz edilebilir. Bu anlamda Soğuk Savaş sonrası süreçte Avrupa kimliği kendisini Amerikan kimliği karşısında da tanımlamaya çalışmıştır ve buna devam etmektedir.

Avrupa kimliği benzer bir tanımlamayı İslamiyet karşısında da yapmaktadır. Tarihsel arka planın ötesinde İslamiyet'in Avrupa kimliğinin “öteki” kavramı içerisinde konumlandırılmaya başlaması 11 Eylül terör saldırılarından itibaren yoğunluk kazanmıştır. Bu saldırılar ve akabinde yaşananlar, terör ile İslamiyet'in Avrupalı zihinlerde bütünleşmesi neticesini doğurmuştur. Bu ortam içerisinde Arap Baharı sonrası Müslüman ülkelerden Birliğe doğru oluşan yoğun düzensiz göçler de Avrupalı devletlerde İslamiyet'e karşı Avrupalı kimliğini koruma güdüsünü kuvvetlendirmiştir.

Bu kapsam da Avrupa'da yükselen zenofobi, Pegida gibi oluşumların giderek daha fazla taraftar bulmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Bu oluşumlar toplumlar içerisinde yabancı düşmanlığını ve ırkçılığı körüklerlerken, Avrupa kimliğini de bütünleştirici ve kapsayıcı değil, ötekileştirici ve dışlayıcı bir halde etkilemektedir. Bu da Avrupa kimliğinin oluşumunun olumsuz noktalara doğru sürüklenmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda Avrupa kimliğinin günümüzdeki oluşum sürecinin analizi gelecekteki Avrupa Birliği politikalarının doğru tahminine yarayacaktır. Avrupa'nın hissettiği başkalaşma korkusu bazen gereğinden fazla korumacı ve dışlayıcı politikalara neden olabilmekte bu da kaçınılmaz olarak Avrupa kimliğine karşı bir tepkinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumun analizine kimlik kavramına değinerek başlamak yerinde olacaktır.

1. Bir Kavram Olarak Kimlik: “Biz” ve “Öteki”nin İnşası

Latince “aynı olma, özdeş olma” anlamına gelen *identitas* kelimesinden türeyen kimlik (*identity*) kavramı (Erdenir, 2010: 14), paradoksal bir biçimde aynılık (*sameness*) ve farklılık (*difference*) gibi iki kavramın kombinasyonuna dayanmaktadır (Anık, 2012: 21; Özgöker ve Musaoğlu, 2011: 29). Kavramın ‘aynılık’ yönü, “biz” tanımlamasının içerisindeki benzerlikleri, birliktelikleri ve uyumu ifade etmektedir. ‘Farklılık’ yönü ise, “biz”i diğerlerinden ayıran faktörleri ve değişkenleri kapsamaktadır. Tanım itibarıyla kimlik, “biz”i başkalarıyla aynı kılan değil, benzersiz kılandır (Avrupa Konseyi, 2008: 19).

Her birey ya da toplum, geçmişteki karşılaşmaların, iletişimlerin, alışverişlerin, ortak girişimlerin ya da mücadelelerin seçilmiş ve işlenmiş anıları temelinde kendi ötekiler ayrımını yorumlar (Bauman, 2011: 179). Kimlik, “öteki” ile karşılaşıldığı anda, “biz”i diğerlerinden ayıran

şey üzerinde düşünmeye başlanıldığında ve “biz” kendi/olduğu gibi davranmaya çalışıldığında somut olarak kendini göstermektedir. Bu karşılaşma ile birlikte “biz”in, ne ve kim olduğu hakkında tereddüt edildiğinde, kimlik sorunu ortaya çıkmış demektir (Özyurt, 2012: 181). “Biz”in “öteki”ni yorumlama süreci, durağan bir şekilde belli bir dönemi kapsamaz ve “biz” tanımlaması içerisinde yer alan toplumların ya da toplulukların hafızalarında yer edinir. Ortaya çıkan/çıkarılabilecek olan tehdit algılaması durumlarında, ifade edilen hafıza devreye girer ve insanlar köklerinden koparıldıklarını hissettiklerinde, düşmanlarını ve tehlikeleri saptar ve kolektif organizmalara bağlılıklarını ilan ederek kendilerine dair kuşkuyla gidermeye çalışır (Passerini, 2010: 217).

Toplumsal bellekteki bu algılama, “öteki” tanımlaması ile vücut bulmaktadır. Dolayısıyla kimlik, ‘öteki’ ile ve ‘öteki’ye karşı etkileşim yoluyla şekillenen sosyal bir olgu ve dinamik bir süreçtir (İnaç, 2005: 15). Bu süreç içerisinde, kimlik duygusu öncelikle, kendini diğer insanlardan ve şeylerden farklı, özgün olarak tanımlama ve dolayısıyla “kendi” olanı ve olmayanı ayırma yeteneğidir (Kaypakoglu, 2000: 1). Bu anlamda kimliğin ortaya çıkma sürecinde, kimliğe karşıt olarak oluşturulan bir “öteki”ni öne çıkartma zorunluluğu vardır ve kimlik, karşıt ilişkiler içinde ne olduğuna göre değil, ne olmadığında göre tanımlanır (Erdenir, 2010: 30).

Kimlik, “biz”e kendini tanımlama ve nasıl biri olunması gerektiğine dair değerlendirme ve karar verme seçeneği sunar (Parekh, 2014: 56). Seçeneğin tercih sebebini oluşturan etmen ise, “öteki”dir. Zira “biz” olabilmek ve kolektif kimliği “öteki”lerden ayırt etmek/edebilmek için “onlar”ı ihtiyaç duyulmaktadır (Noi, 2007: 186; Risse ve Martin, 2010: 320). Aradaki belirgin farklılıklardan ötürü “biz”, “öteki” üzerinden tanımlandığı için bu ihtiyaç, bir zaruret halini de alabilmekte, bu durumda ötekilerin icadı, inşası ya da keşfi dahi gerekebilmektedir (Akdemir, 2013: 31). Buradaki icat/inşa/keşif süreci inşacı yaklaşım ile doğrudan bağlantılıdır ve Avrupa’nın kimlik tartışmalarını sağlıklı analiz edebilmek adına bu yaklaşımı dikkate almakta fayda görülmektedir.

Avrupa kimliği tartışmalarında da üzerinde en çok durulan hususlardan biri kimliğin “inşa” sürecidir. Bu süreç, Uluslararası İlişkilerdeki inşacı yaklaşım ile açıklanabilir. Bu yaklaşımın öncülerinden Aleksander Wendt, yaklaşımın iki temel prensibinden söz etmektedir. Bunlardan ilki, insanlar topluluğuna ait yapıların maddi güçlerden ziyade, öncelikle ortak düşünceler tarafından belirlendiğidir. İkincisi ise, aktörlerin kimlik ve çıkarlarının doğa tarafından verilmekten çok, ortak düşünceler etrafında inşa edilmiş olduğudur (2016: 15). Bu bağlamda uluslararası siyasetin günlük işleyişi, devletlerin “ötekiler” ile ilişkilerine bağlı olarak sürekli çeşitli kimlikler edinme, bu kimliklere uygun karşı-kimlikler oluşturma ve işi sonuna kadar götürme süreci olarak değerlendirilmektedir (2016: 39). İnşacılık, rasyonalist teorilerin uluslararası politikanın yapılarını yalnızca materyal bir değerlendirmeye tabi tutmasına ve uluslararası politikanın aktörlerinin çıkarlarının ve davranışlarının belirlenmesinde sadece materyal unsurların benimsemesine karşı tepki olarak doğmuştur (Açıkmeşe, 2004: 24). Kimliğin doğal olarak var olduğu iddiası ile birlikte tamamen bireysel irade ile oluşturulduğu iddialarını aynı anda eleştirmiştir (Calhoun, 2014: s. 139; Küçük, 2014: 326 vd.). İnşacıların en temel çıkış noktalarından biri, belki de başlıcası, toplumsal boyutu 1980’li yıllarda özellikle neo-realist kuramın hegemonyası altında oldukça ihmal edilmiş olan disipline, toplumsal ve tarihsel bir perspektif getirmek olmuştur (Küçük, 2009: 777). Aynı şekilde, geleneksel Uluslararası İlişkiler teorilerinden de farklı olarak inşacılık, insanlar tarafından doğal olduğuna inanılan birçok olgunun, bir sosyal inşanın ürünü olduğunu, insan eliyle gerçekleştirildiğini iddia etmektedir (Akbaş ve Düzgün, 2012: 61).

Her ne kadar kavramların içeriği açısından genel anlamda birbirinden uzak olmayan tanımlamalara yer verilse de, sahip olunan “kimlik” ve buna bağlı olarak “kültür” kavramları durağan ve daimi surette belli kalıplar içerisinde yer alan unsurlar değildir. Tarihsel süreç ve sebepler neticesinde miras olarak devraldığımız şeyler -kültür, tarih, dil, gelenek, kimlik duygusu- yok olmazlar, ancak parçalanırlar, sorgulamaya açırlar, yeniden yazılırlar ve yeni bir yöne sokulurlar

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

(Chambers, 2014: 44). Döneme ve değişkenlere bağlı olarak sürekli dönüşüm içerisinde olurlar. En basit ifade ile bir insanın elli yıl önceki kimlik tanımı ve anlayışı ile bugünkü kimlik tanımının ve anlayışının aynı kişi olup olmadığı veya doğumundan itibaren süregelen hayat hikâyesinin aynı kişiye ait olup olmadığı ve bu aynılığın nelerden ibaret olduğu tartışma konusudur (Parekh, 2014: 53-54). Bu durum, toplumlar ve devletler için de söz konusu olmaktadır.

Dönüşüm sürecinde “biz”in ve “öteki”lerin inşası, yaklaşımın getirdiği perspektifi oluşturmaktadır. Kişinin gerek kendini, gerekse de ötekilerini tanıma ve tanımlama aracı olarak kimlik, önce algılama ve akabinde bir inşa sürecini kapsamaktadır ve bu algı, zamansal-mekânsal farklılıklara ve muhatap kesime (“öteki”ne) bağlı olarak değişmektedir (Anık, 2012: 9). Yani sosyolojik açıdan “biz”, “öteki”ne karşı (rağmen) inşa edilmektedir (Fligstein vd., 2011: 7) ve bu inşa süreci durağan değil, dinamiktir. Zaman ve mekân düzleminde “öteki”nde yaşanan değişim ile birlikte, “biz” de yeni zaman ve mekâna uygun bir biçimde yeniden tanımlanır. Elbette ki, bu durum etkileşim içerisinde “biz”i “öteki” addeden taraf için de geçerli olmaktadır. Bu bağlamda inşacılar aktörlerin ve yapıların karşılıklı olarak birbirlerini inşa ettiklerini söylemektedirler (Reus-Smith, 2014: 295).

İnşacıların yeniden yorumlamaya ve daha çok tartışılır bir hale getirmeye çalıştıkları en önemli konulardan biri ‘kimlik’ meselesidir (Ertem: 191). Tartışmanın odak noktası, kimliğin durağan olmadığı, aksine süreç ve etkenler doğrultusunda öznel tarafından inşa edildiğidir ve kimlik, sosyal ve siyasal eylemin bir ürünü olarak kabul edilmektedir (Akdemir, 2013: 10; Anderson, 2011). Bu doğrultuda kimlik, doğal olmaktan ziyade, benlik hissi ya da bir kişinin veya grubun öz-tanımlanmasının süregelen özelliklerini içermektedir (Aydın ve Açıkmeşe, 2008: 200).

Ne istediğimiz esasında kim olduğumuza bağlıdır (Kaya: 103) . Dolayısıyla kimlikten bağımsız bir çıkar analizinin yapılabilmesinin mümkün olmadığından hareketle (Demirtaş, 2014: 113) inşacılar, kimliğin yanı sıra ve doğrudan ilişkili olarak çıkarların da durağan ve önceden verili bir durum olmadığını vurgulamaktadırlar (Akdemir, 2013: 10). Dolayısıyla kimlik kavramı ile birlikte çıkar kavramını ele alış biçimiyle yaklaşım, Uluslararası İlişkilerin geleneksel teorilerinden kesin bir şekilde ayrılmaktadır (Kiraz, 2014: 223). Bu kimlik-çıkâr ilişkisi ve süreci de toplumların algılarına ve özellikle devletlerin dış politikalarına sirayet etmektedir. Bir yandan kimlik, dış politikanın oluşturulmasındaki en önemli faktörlerden biriyken; öte yandan dış politikanın kendisi de önemli kimlik edindirme süreçlerinden biri olmaktadır (Demirtaş, 2014: 114). Dolayısıyla inşa edilen kimlik politikayı, politika da kimlik inşasını etkilemektedir.

Yaklaşımın düşünce geleneğinin Uluslararası İlişkilerdeki en can alıcı vurgularından birisi de devletlerin sosyal birer varlık, uluslararası ilişkilerin ise bir sosyal alan olduğudur (Küçük, 2009: 776). Bu açıdan sadece devletlerin maddi güç unsurlarına bakmak, aralarındaki ilişkinin niteliği konusunda belirleyici değildir. Maddi unsurların yanı sıra aktörler arasındaki ilişkinin sosyal boyutları da mutlaka dikkate alınmalıdır (Demirtaş, 2014: 114). Çalışma, bu genel çerçevede bağlamında Avrupa'nın kimlik ekseninde başkalaşma korkusunu bir dönüşüm süreci çerçevesinde analiz etmektedir. Zira Soğuk Savaş sonrası ve özellikle küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa kimliği adına İslamlaşma ve Amerikanlaşma “öteki” konumunda olmuşlardır ve Avrupa, “biz” tanımlanmasını Doğu ve Batı arasında bu ötekilere karşı inşa etmeye başlamıştır.

2. Avrupa Kimliği ve İslam

Teorik çerçevede değerlendirildiği gibi, pratikte de Avrupa kimliği, tarihsel dönemler boyunca “öteki” olarak tanımlanan ve düşman kategorisinde değerlendirilenlere karşı oluşmuştur. İnşacı perspektiften, bu karşı oluş/duruş tarihsel perspektifte her zaman bir dönüşüm sürecinde olmuştur. Antikçağ'da “ötekiler” Persler olmuş, ardından Roma açısından barbarlar ve paganlar ve sonrasında da Müslümanlar bu tanımlamada “öteki” olarak yer almışlardır (Le Goff, 2008: 172).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

Özellikle VII. yüzyılda İslam'ın doğuşuyla birlikte, İslam'ın Avrupa'nın "öteki"si olarak algılandığı görülmektedir (İnaç, 2005: 135). Bu dönemden itibaren Avrupalılık düşüncesinin temelde İslam'a karşılık olarak gelişmesinde İslam fetihleri ve yayılması etkili olmuştur. Bu fetih ve yayılma karşısında Hristiyan bilinç oluşmuş ve İslam, Hristiyan Avrupalılar tarafından "öteki" olarak algılanmıştır (Özgöker ve Musaoğlu, 2011: 42). Hz. Muhammed'in 632'de ölümünden sonra Müslümanlar, Arap yarımadasını, Yakındoğu ve Ortadoğu'yu, Mısır'dan Fas'a Kuzey Afrika'yı fethetmişlerdir. 711 ile 719 arasında, Kuzey Afrika'nın İslam'ı kabul etmiş Berberileri, İber Yarımadası'nın büyük kısmını ele geçirmişlerdir. IX. yüzyılın başında, Roma adaları Korsika, Sardunya, Sicilya ve Girit yine Müslümanlar tarafından ele geçirilmiştir (Le Goff, 2008: 26). Süreç, Avrupa açısından büyük bir tehdit oluşturmıştır, çünkü "Avrupa'nın çoğu Avrupalı-olmayan idarenin etkisi altına girmiştir (Delanty, 2013: 71)." Bu süreç sonrasında da Avrupa kimliğindeki "biz", "öteki" olarak görülen İslam'a karşı şekillenmiştir. Öyle ki bu "öteki" karşısında Avrupa, kendini, *Universitas Christiana* (Hristiyan âlemi) ya da *Christianitas* (Hristiyan evreni) çerçevesinde tanımlamıştır (Akdemir, 2013: 38).

Avrupa kimliğinin dini eksenindeki bu şekillenişinde, pratikte de "öteki"ne karşı ortak bir tavrın ortaya konmasını sağlayan gelişme ise Haçlı Seferleri olmuştur. İslam'ın "öteki" olarak konumlandırılmasının ardından, Haçlı Seferleri, Müslüman Arap fetihlerine sonradan verilen bir cevap olarak ortaya çıkmıştır (Cahen, 2013: 21). Bu noktada, Ortaçağ Avrupa'sının "öteki"si konumunda olan "İslam" Haçlı Seferleri aracılığıyla aynı zamanda Avrupa'nın ortak düşmana karşı "biz" çatısı altında toplanmasını ve müşterek bir tavır geliştirmesini sağlamıştır. Her ne kadar Hristiyanlık içerisinde farklı mezhepler ve inanışlar söz konusu olsa da, söz konusu "İslam" olduğu zaman, Avrupa ortak "biz" tanımlaması içerisinde yer almaya gayret göstermektedir. Bu durum, XXI. yüzyılın başlarında da, temelde aynı bağlamda yeniden görülecektir.

Bununla birlikte aslında Avrupa'nın İslam ile ilişkileri ve İslam'a bakış açısı XX. ve XXI. yüzyılda yaşanan gelişmelerden önce, ifade edildiği üzere VII. yüzyıla uzanan ve sonrasındaki süreçte "Osmanlı" algısı üzerinden şekillenmiştir. Özellikle XV. yüzyılda, İstanbul'un kaybedilmesi ve sonrasında gelişen süreçler ile birlikte Müslüman Türkler temelinde Osmanlı algısı İslam'a yönelik "tehdit" düşüncesinin yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla son yüzyılda kimlik ekseninde Batı ve İslam olgusunu bu tarihsel derinliği göz ardı etmeksizin değerlendirmek gerekmektedir. Aksi takdirde, Doğu bloğunun çökmesinin ardından öteki olarak İslam'ın ilk kez keşfedildiği düşüncesi ortaya çıkabilecektir. Bu nedendir ki bir sonraki alt başlıkta "yeniden" ifadesine yer verilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

2.1. 11 Eylül Saldırıları ve Batı'nın Yeniden Şekillenen İslam Algısı

Avrupa'nın kimlik, aidiyet ve ötekileştirme unsurları açısından yaşamış olduğu dönüşüm süreçlerinden bir diğeri, XXI. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan gelişmelerle yaşanmıştır. Tarihsel açıdan, yaşanan dönüşüm sürecinde Müslümanlar ve Türklerin ardından, sırasıyla, coğrafi keşiflerin ardından keşfedilen coğrafyalardaki barbar olarak görülen topluluklar/yerliler, Museviler ve ardından komünizm Avrupa'nın ötekilerini oluşturmuş ve son aşamada bahsedilen dönemden itibaren yine Müslümanlar bu konumda değerlendirilmeye başlanmışlardır (Erdenir, 2010: 118).

Avrupa'da Müslüman kimliğin 'potansiyel düşman, gerici ve anti-modern kimlik' olarak 'ötekileştirilmesi süreci'nin temelleri çok daha geriye gitse de, bunun yanında, bugünkü şeklini almasının daha çok 1979 yılındaki İran İslam Devrimine karşı Batı'dan yükselen tepkiler ve sonrasında 1988'de Salman Rüşi'nin Şeytan Ayetleri kitabının yayınlanmasına yönelik bu kez İslam dünyasındaki tepkiler ile 1993'te Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması' tezinin oluşturduğu tartışmaların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Miş ve Yeşiltaş, 2008: 333-334).

XX. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan algısal kırılma noktalarının ardından 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırılar, başta ABD ve Avrupa olmak üzere bütün dünyada yakın dönemdeki en büyük kırılma noktasını oluşturmuştur. Batı'da İslam'a yönelik olumsuz algı, bu saldırılar ve diğer köktendinci eylemlerle zaten artmış olan Müslüman göçmenlere yönelik olumsuz duyguları daha da derinleştirmiştir (Yağbasan, 2008: 108). Bu saldırıların haricinde, dört trene bombalı saldırının düzenlendiği Mart 2004 tarihinde Madrid'deki ve altı metro istasyonuna eş zamanlı olarak gerçekleştirilen Temmuz 2005 tarihinde Londra'daki terör eylemleri, Avrupa için yeniden büyük bir infial oluşturmuş ve İslam'a yönelik olumsuz algı ve söylemler daha belirgin bir biçimde yükselişe geçmiştir.

Bu dönemin sonrasında din bir kez daha 'ötekileştirme' aracı haline getirilmeye çalışılmış (Özgöker ve Musaoğlu, 2011: 7) ve göreceli olarak başarı da sağlanmıştır. Zira uygarlık, din tabanlı olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Müslüman veya Hristiyan sıfatı, coğrafi, etnik, dilsel, siyasal vb. tüm mensubiyetleri hem aşan, hem de tanımlayan unsur haline gelmiştir (Kılıçbay, 2002: 119) ve "din" bir üst-kimlik inşasının vazgeçilmez argümanını oluşturmaya başlamıştır. Avrupa açısından Mart 2004 ve Temmuz 2005'teki saldırılar, Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik saldırıda olduğu gibi "Müslümanlar" ve "İslam" üzerine dikkatlerin yoğunlaşması sonucunu doğurmuştur. Bu saldırıların sonrasında, Avrupa'da Müslümanları ve İslam'ı tehdit olarak görenlerin nüfus alanı genişlemeye başlamıştır. Dolayısıyla da bu saldırıları İslam ile ilişkilendiren aşırı sağcı kesimler bunu siyasi propaganda aracı olarak kullanmışlardır (Akdemir, 2009: 11 vd.).

"Avrupalı olmayanın" olumsuz imajına karşı tanımlanan (Morley ve Robins, 2011: 14) Avrupa için ilgili dönemde Avrupa'da hazırlanan iki rapor, ortaya nasıl bir algının çıktığını göstermesi bakımından dikkate değer bulgular sunmuştur. Bu raporlardan ilki, 2005 yılında "AB'de Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılık" başlığı ile Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (IHF) tarafından hazırlanan rapordur. Bu raporda, AB üyesi on bir ülkedeki gelişmeler değerlendirilmiş ve Avrupa'daki Müslümanların artık "içimizdeki düşman" gibi görünmeye başladığına, Müslümanlara ve İslam dinine hakaret ve saldırıların arttığına işaret edilmiştir. Raporda, Almanların %80'inin İslam kelimesini "terör" ve "kadına baskı" ile özdeşleştirdiğine dikkat çeken rapor, İsveç dâhil birçok ülkede adları Arap isimlerine benzeyen her beş kişiden birine iş kapısının kapandığını vurgulamıştır (Er ve Ataman, 2008: 762).

İkinci olarak, yine Avrupa'nın bu konudaki durumu ortaya koyan, 2006 yılında Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC) tarafından hazırlanan "Avrupa Birliği'nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi" başlıklı rapordur. Raporda, pek çok Avrupalı Müslümanın, etnik kimliklerine ve/veya dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın, iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaştığı ve sözlü tehditlerden fiziksel tehditlere uzanan İslamofobi eylemlerine maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Avrupalı Müslümanların, eğitimde başarı oranı açısından ortalamanın altında, işsizlik ortalamasının ise üstünde oldukları belirtilmiş, istihdam edilenlerin ise düşük vasıflı işlerde ve düşük ücretli sektörlerde çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu tespitlerin sonucunda da ortaya çıkan ırkçılığın, ayrımcılığın ve toplumsal marjinalleşmenin Avrupa'daki bütünleşme ve toplumsal birleşme açısından göz ardı edilemez tehditler oluşturduğu değerlendirilmesi yapılmıştır (www.fra.europa.eu, 2016).

Her iki raporda yazan hususların bu çalışmanın kaleme alındığı süreçte de farklı bağlam ve boyutlarda devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Kepenek, 2016). Zira Müslümanların bugünün Avrupa'sında yabancı düşmanlığının (*zenophobia*) hedefi haline geldiği söz konusu pratik-politik söylemde de kendini hissettirmektedir (Miş ve Yeşiltaş, 2008: 322). Bu genel çerçevede Avrupa'nın yeniden şekillenen Batı algısında zikredilen tarihi doneler haricinde üç faktörün daha etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bunlar; güvenlik, nüfus ve ekonomi faktörleridir.

İlk olarak, Mart 2004 ve Temmuz 2005 saldırıları sonrasında Avrupa, “İslam”ı potansiyel tehdit olarak algılamaya başlamıştır. Müslümanlar, güvenlik açısından olası problemlerin sorumlusu olarak görülmüştür. Oluşan korku ve tereddüt, Müslümanlara da topyekûn, ayırım gözetmeksizin şüphe ile bakılması sonucunu doğurmuştur. Bu durum da toplum içerisinde iletişim kanallarının zayıflamasına ve hatta kopmasına neden olmuş ve bu nedenle doğrudan bağlantılı olarak Avrupalı aşırı sağcı kesimler marjinal söylemler geliştirmeye başlamışlar, ilgili söylemler farklı perspektiflerden siyaset sahnesine de yansımıştır. Dolayısıyla da farklı topluluklar ve toplumlar arasındaki görüş ayrılıkları derinleşmiştir ve derinleşmeye de devam etmektedir. Öyle ki, Müslümanlar, güvenlik ekseninde kendilerinden çekinilmesi, korkulması ve uzak durulması gereken kesimler olarak tanıtıldığından, Kıta Avrupa’sında istenmeyen insanlar konumuna itilmişlerdir/itilmektedirler (Anık, 2012: 173).

Bu saldırıların haricinde, Ocak 2015’te Fransa’daki Charlie Hebdo dergisine yapılan terör saldırısı, yine Fransa’nın 11 Eylül’ü olarak nitelendirilen 13 Kasım 2015’te eş zamanlı üç terör saldırısı ve Mart 2016’da Brüksel’deki terör saldırıları sonrasında IŞİD faktörünün ön plana çıkması, güvenlik bağlamında Avrupa’da Müslümanlara yönelik şüphe ve endişelerin güçlenmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Elbette bu durumun ortaya çıkmasında medyanın da göz ardı edilemez bir etkisi söz konusu olmuştur. Zira her Müslüman’ın terör ile potansiyel ilgisi olabileceği algısı Batı medyasının sık sık “İslam” ve “terör” kelimelerini birlikte kullanması neticesinde şekillenmiştir. Ortaya çıkan “korku” da Müslümanlara yönelik şüphe duygularının ortaya çıkmasına ve güç kazanmasına neden olmuştur. İfade edilen dışlamacı ve ötekileştirici tavrı bu etkiyi de dikkate alarak değerlendirmek gerekmektedir.³

İkinci olarak, gelecek projeksiyonlarında Avrupa’nın kendi aleyhine olacağı düşüncesi ve gerçeğiyle göz ardı edilemeyecek olan nüfus meselesi gelmektedir. Avrupa, nüfus olarak gittikçe yaşlanmaktadır. Bu aynı zamanda “Avrupalı” nüfusun gün geçtikçe azalması ve kıta içerisindeki Avrupalı addedilmeyen “öteki” unsuru karşısında güç kaybı anlamına gelmektedir. Elbette ki bu bağlamda, dikkat çeken unsur Müslüman nüfustur. Bugün 1,6 milyar olan dünyadaki Müslüman sayısının %35 artış ile 2030 yılında 2,2 milyara, Avrupa’daki Müslüman sayısının ise 44,1 milyondan 58,2 milyona ulaşacak olması Batılıları endişelendirmektedir (Yılmaz, 2016: 1). Bu hususla ile bağlantılı olarak, Avrupa’da Müslüman nüfusun gün geçtikçe artmaya devam etmesi, entegrasyon/asimilasyon tartışmalarına da konu olmaktadır. Zira Müslümanlar ve nüfus meselesi açısından Avrupa’daki hoşnutsuzluğun bir diğer sebebi de Avrupa’nın ‘Müslümanları asimile ettim’ duygusunu yaşayamamasıdır (Köse, 1999: 121). Bu durum da başkalaşma korkusunun geldiği boyutu ifade etmektedir.

Üçüncü ve son olarak ise, ekonomik perspektiften yaşanan olumsuzlukların sorumlusu olarak dönem dönem Avrupa’daki Müslümanların işaret edildiği gözlemlenmektedir. Avrupa’daki Müslümanların düşük ücretli işlerde çalışması ve o ülkelerin ekonomik hayatı içerisinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde yer almaları, yaşanan ekonomik krizlerin ya da işsizlik oranlarının yükselmesinde yine Müslümanların sorumlu olarak görülmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla ekonomik açıdan da Avrupa, Müslümanlardan pek memnun görünmemektedir. Bu ülkelerde de ekonomik sıkıntıların halk tarafından eskiye göre daha fazla hissedilmesi sonucunda yabancı düşmanlığı körüklenmektedir (Köse, 1999: 121).

Bunlar ışığında, Avrupa’nın yeniden şekillenen Müslüman algısında en temelde şu hususa dikkat çekmek mümkündür: Eylül 2001’de Amerika’da, Mart 2004’te İspanya’da, Temmuz 2005’te

³ Bu şüphe ve endişeler öylesi bir boyuta ulaşmıştır ki, “Ebola”, “bomba” gibi kavramların yanında, “Allah” ve “Muhammed” gibi isimlerin de uçaklarda söylenmesi yasaklanmıştır. “Uçuş Sırasında Bu Kelimelere Dikkat Edin”, <https://www.uzakrota.com/ucus-sirasinda-bu-kelimelere-dikkat-edin/> (Erişim: 17.08.2016)

İngiltere’de, Kasım 2015’de Fransa’da ve Mart 2016’da Belçika’da yaşananlar Avrupa’nın toplumsal hafızasında yer alan Müslüman algısının yeniden ortaya çıkmasında tabir-i caizse bir meşruiyet zemini oluşturmuştur. Bu zeminde, Müslümanlar “istenmeyen” insanlar konumuna ve “içerideki ötekiler” (Yeğenoğlu, 2005: 93) tanımlamasına yerleştirilmişlerdir. Müslümanlar sosyal ve siyasal yaşamda ayrımcı tutum ve politikalarla karşılaşmışlar ve inşa edilmeye çalışılan Avrupa kimliği fikrinin de dışına itilmişlerdir.

Bu şekilde başkalaşma korkusu, Avrupa’da aşırı sağın yükselmesine neden olmuştur. Çünkü Avrupa kamuoyundaki bazı kesimlerin düşüncelerini söylem ve pratiğe aktaran bu gruplar, “öteki”nin mevcudiyeti üzerinden varlıklarını inşa etmektedirler ve bu bağlamda da Avrupa kamuoyunda kendilerine taban bulabilmektedirler. Örneğin, Polonya’da aşırı sağcı “Hak ve Adalet Partisi” 2015’ten beri iktidar konumunda yer almaktadır. Hollanda’da “Özgürlük Partisi” Parlamento’da on yılı aşkın bir süredir bulunmaktadır. Yine Avusturya’da “Avusturya Özgürlük Partisi”, Fransa’da “Ulusal Cephe”, Finlandiya’da “Gerçek Finliler Partisi”, Danimarka’da “Danimarka Halk Partisi” siyaset sahnesinde yükselişe geçen aşırı sağcı partiler arasında yer almaktadırlar (İnanç ve Çetin, 2001; www.dw.com, 2016). Temelde de bu partiler, Müslüman göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısında buluşmaktadırlar. Elbette aşırı sağın yükselişi ve bunun kimlik tartışmalarına yansımaları farklı bir çalışmanın içeriğini oluşturabilecektir. Buna rağmen, İslam(laşma) korkusunun analiz edilebilmesi adına, AB üyesi ülkelerdeki aşırı sağcı siyasi partiler haricinde dünya kamuoyunun da dikkatini çekmeyi başaran Pegida örneğini ele almak, özellikle söylem boyutunda ifade edilen “korku”nun Avrupa adına ne anlam ifade ettiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

2.2. Avrupa’da “İslamlaşma” Korkusu Ekseninde “Pegida” Örneği

Pegida hareketi, 2014 yılının Ekim ayından itibaren başta Almanya olmak üzere, ardından Avrupa ve nihayetinde dünya gündeminde yer almaya başlamıştır. Pegida, (Patriotische Europaer gegen die Islamisierung des Abendlandes/Patriotic Europeans Against the Islamization of the West) “Batı’nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar” olarak tanımlanmaktadır. Hareketin amaçlarına, eylem ve söylemlerine geçmeden evvel kavramsal bir ayırım belirtilmelidir. Tanımlamada geçen “Abenland” kelimesi, Pegida’nın temelinde yer alan, inşa edildiği bakış açısını yansıtmaktadır. Abenland kelimesini Avrupalılar Ortaçağ’da Antik Yunan’ın, Romalıların ve Hristiyanlığın getirdiği yeniliklerden oluşan coğrafya ve kültür için kullanmışlardır. Burada güneşin battığı yer olarak batı tasviri kullanılsa da, kelime Pegida açısından Hristiyan-Yahudi Avrupa’nın (Thran ve Boehnke, 2015: 192) “ilerici, dışa açık” yönünü ortaya çıkarmaktadır. “Mogenland” kelimesi ise, güneşin doğduğu yer olarak doğuyu ifade etse de, yine benzer açıdan aslında Doğu’yu ve Doğuluları ve özelde İslam’ı “eğitilmemiş, içe kapanık” olarak ön plana çıkarmaktadır (Barın, 2016a). Pegida, bu perspektiften ilk başta kavramsal açıdan İslam özelinde Doğu’yu ötekileştirmekte ve “biz” tanımını Hristiyan-Yahudi değerleri üzerine inşa etmektedir.

Pegida, Almanya’nın Saksonya eyaletine bağlı Dresden’de ilk gösterisini gerçekleştirdiği 20 Ekim 2014’ten itibaren Avrupa’da yükselen aşırı sağın dikkat çekici aktörlerinden/örneklerinden birisi olmuştur. Pegida gösterilerinde yer alan pankartlar ve söylemler “entelektüel ırkçılık” (Ceyhun, 2016) olarak nitelendirilmiş ve hareket, gün geçtikçe taraftar sayısı artan ve Avrupa’nın birçok ülke ve bölgesine faaliyet gösteren bir yapı haline gelmiştir.

Pegida, “İslam’a değil, Batının İslamlaşmasına” karşı olduğunu söylemektedir. Bu hareket, “Hristiyan-Yahudi hâkimiyetindeki Batı kültürünü koruma hakkı”nı ön plana çıkarmakta ve kendi kültürünü koruyarak, bu kültüre entegre olmayan göçmen topluluklarının oluşturduğu farklı toplum yapılanmasına karşı hareket ettiğini iddia etmektedir (Barın, 2016b). “İslamlaşma”ya karşı olma durumu, çalışma açısından dikkat çekicidir. Zira Avrupa’da Müslüman nüfusun artışı ve ekonomik

sorunların sorumlusu olarak Müslüman göçmenlerin görülmesi ekseninde bu ifade değerlendirildiğinde, tehdidin boyutu Avrupa adına daha iyi anlaşılmaktadır. Hareketin sloganları arasında yer alan “kendi Almanya’mızı özledik” (www.sabah.com.tr, 2016) ifadesi, bu noktada da “Almanya’ya dâhil ol(a)mayanlar” açısından dikkat çekicidir. Elbette burada vurgulanmak istenen Müslüman göçmenlerdir.

Pegida’nın ne istediğine bakıldığında şu hususlar ön plana çıkmaktadır: Hareket, köktenci İslam örgütlerine karşı olduğunu belirtmekte ve iltica ile sığınma yasalarının sertleşmesini talep etmekte, radikal İslamcılara karşı olduklarını söylemektedir. Hareket, mülteci ve sığınmacılara verilen haklardan şikâyetçidir ve sorunun çözümü için Almanya ve Avrupa’ya göçün durdurulmasını talep etmektedir (www.hurriyet.com.tr, 2016). Bu bağlamda, Pegida Aralık 2014’te on dokuz maddelik bir manifesto yayınlamıştır. Bu manifestoda bu genel bakış açıları haricinde dikkat çeken hususlar şunlar olmuştur: Pegida, suç işleyen mülteci ve göçmenlere karşı sıfır tolerans olması gerektiğini ifade etmekte (m. 9) ve sınır dışı etme dâhil olmak üzere tüm sığınma yasalarının uygulanmasını talep etmektedir (m. 8). Son olarak yine bu manifestoda da Almanya’nın geleneksel Yahudi-Hristiyan kültürünün korunması gerektiği savunulmuş (m. 13) ve öteki addedilen İslam’a karşı, İsviçre’deki gibi referandumların yapılmasının desteklendiği belirtilmiştir (m.14). (www.i-finder.de, 2016)

Başlangıçta, ilk gösteri 2014 yılı Ekim ayında yapıldığında, Dresden’deki Pegida gösterilerine 300 kişi katılmıştır. Aynı yıl Aralık ayının sonuna gelindiğinde ise bu sayı 17 bin 500’e, (www.hurriyet.com.tr, 2016) Ocak 2015’te ise bu rakam 25 bine ulaşmıştır (Peschlova, 2015: 1). 2016 yılına gelindiğinde ise, net veriler elde edilememesine karşın Pegida’nın sosyal medya hesabı da dikkate alındığında destekçi sayısının artmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Pegida, sadece Almanya’da sınırlı kalmamış, diğer Avrupa ülkelerinde de destek görmüş ve örgütlenme gerçekleştirmiştir. Hollanda, bu bağlamda belirgin örneklerden birisini teşkil etmektedir. Kasım 2015’te Hollanda’da “İslamlaşma, Avrupa Birliği’nin ötanazisidir” pankartlarının yer aldığı gösteride, “artık kebab yemeyin, Türkiye’ye gitmeyin” yönünde çağrıda bulunulmuştur. 11 Ekim’deki gösteri sebebiyle de hareketin Hollanda lideri Raffi Chohan yaptığı konuşmada, İslam’ın barışçı bir din olmadığı, İslam kültürünün Müslümanların ruh ve akıl sağlığını bozduğu yönünde ifadelerde bulunulmuştur. Hatta bu ifadelere binaen Utrecht Savcılığı soruşturma başlatmıştır (www.bbc.com, 2016).

Pegida açısından tartışma alanı oluşturan hususlardan bir diğeri ise Pegida’nın kurucularından Lutz Bachmann ve söylemleri olmuştur. Bachmann’ın göç ve entegrasyona bakış açısını şu ifade ortaya çıkarmaktadır: “Almanya bir göç ülkesi değildir. Entegrasyon, yan yana yaşamak değil, anayasamızın temelinde olan Yahudi-Hristiyan geleneğine göre yaşamaktır. Entegrasyon, Alman kültürünün değerleriyle bütünleşmek ve hümanizm ve yardımseverliktir.” (www.gazeteturka.com, 2016). Yine burada, İslam’ı “öteki” kılan “Yahudi-Hristiyan geleneği” dikkat çekmektedir. Bachmann’ın perspektifinden Pegida, özellikle yaşadığı coğrafya için bir önlem aracıdır. Zira Dresden’in bağlı bulunduğu Saksonya eyaletinde yaşayanların sadece %0,1’inin Müslüman olduğu bilinmektedir (Alkan, 2015: 285). Bu tabloda Bachmann, birçok insanın “İslamlaşma”dan korktuğunu, her ne kadar Dresden’de böylesi problemler olmasa da Fransa’da, Belçika’da ve Hollanda’da yaşananları gördüklerini ve yaşadıkları yerde de benzer gelişmelerin yaşanmasını beklemek istemediklerini ifade etmiştir (Nye, 2015: 4).

Pegida’nın kendisini Neo-Naziler gibi görmediği ve aynı simge ve söylemlerin kullanılmadığı ifade edilse de, bu konuda da net bir ayrıma gitmek mümkün görünmemektedir (Barın, 2016a). Çünkü Pegida taraftarları, İslam’ın yayılmasına ve yabancılara karşı yapılan eyleme Neo-Nazilerin katılmadığını iddia etse de, eylemlerde “Biz halkız” sloganları atanların arasında çok

sayıda aşırı sağcının ve Neo-Nazi'nin olduğu ifade edilmektedir. Dresden'in Neo-Nazilerin kalesinin olduğunun bilinmesi ise bu iddiaları güçlendirmektedir (www.gazeteturka.com, 2016). Ayrıca, Bachmann'ın Hitler özentisi görsellerinin ortaya çıkmış olması da bu ayrım güçlüğünü bir kez daha ortaya koymaktadır (www.avroturk.com, 2016; Peschlova, 2015: 4-5).

Sorumlusu Neo-Naziler ya da Pegida olsun, Pegida'nın ortaya çıkıp, güçlenmesiyle birlikte Almanya'da camilere yönelik saldırılarda da artış gözlemlenmiştir. Elbette bu cami kundakçıları ile Pegida arasında doğrudan bir ilişki ya da bağ kurulamasa da Müslümanlar için her iki eksenindeki kaygının benzer olduğu tartışılmaz bir gerçektir (www.gazetevatan.com, 2016). Bu gerçek, Almanya özelinde Avrupa'nın İslam'a bakış açısındaki uç görüşlerin bilinçaltında yer alan düşünceleri de gün yüzüne çıkarmaktadır. Pegida örneği ile birlikte, Avrupa genelinde de İslam'a ve İslamlaşmaya yönelik bakış açıları Doğu ekseninde bu şekilde iken, Avrupa kimliği için bir diğer tehdidi ise Batı ekseninde Amerikanlaşma oluşturmaktadır.

3. Amerika Algısının Avrupa Nezdinde “Biz”den “Öteki”ye Dönüşümü

Doğu'da İslam, Avrupa kimliği adına tehdit/“öteki” olarak algılanırken, Batı'da da Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren küreselleşme tartışmaları ile birlikte Amerikan kültürü/kimliği, tehdit/“öteki” olarak algılanmaktadır. Bu noktada Avrupa için Batı'ya yönelik bakış açısındaki dönüşüm, inşacı bakış açısı da dikkate alındığında kimlik tartışmaları ekseninde dikkate değer ipuçları sunmaktadır. Çünkü XV. yüzyılın sonlarında, Amerika kıtasının keşfinden Soğuk Savaş dönemine uzanan süreçte Avrupa adına “Batı” çatısı altında bir birliktelik söz konusu olmuş iken, ortak “öteki” Sovyetlerin dağılması ve küreselleşme süreci ile birlikte Avrupa'nın Amerika'ya kimlik çerçevesinde bakış açısı dönüşüme uğrayacaktır.

3.1. “Batı'nın Batısı”nın Keşfi: Amerika

1492 yılında Kristof Kolomb tarafından Amerika kıtasının keşfi ile birlikte Avrupa için Batı'nın Batı'sı keşfedilmiş ve kimlik tanımlaması açısından XXI. yüzyıla uzanacak olan sürecin başlangıç adımı atılmış olacaktır. Kimlik açısından Amerika'nın keşfi, Avrupa'nın ben-merkezci bir tavır sergilemesi sonucunu doğuracaktır. Çünkü keşfedilen yerlerdeki geri kalmışlık, Avrupalıların kendilerini diğer toplumlar üzerinde görme alışkanlığı yaratmıştır (Yetişgin, 2014: 97). Altın, Tanrı ve şöhrat/ihtişam olarak adlandırılabilir üç sacayağı (Gold, God, Glory) Avrupa'nın temel gayelerini oluşturmuşlardır. Ekonomik kazanım ve Hristiyanlığı yaymak fikri coğrafi keşiflerin iki temel taşı, “şüpheli şan ve şöhrat peşinde gitmek” üçüncü önemli nedenini oluşturmuştur (Yetişgin, 2014: 73).

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden II. Dünya Savaşı'na kadarki dönemde ise, Avrupa-Amerika ilişkileri bu defa farklı bir seyir takip etmiştir. 1823 yılında ABD Başkanı James Monroe tarafından ilan edilen “Monroe Doktrini” ile birlikte, Amerika, Avrupa'daki sorunların dışında kalmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla Amerika ve Avrupa bu gelişme ile birlikte kalın çizgilerle ayrılmıştır (Sümer, 2008: 123). Bu ayrılık, bir bakıma Amerika'nın kendi kimliğini inşa ettiği bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Yaklaşık bir asırlık bu zaman diliminden sonra, XX. yüzyıla uzanan ve ardından gelişen süreçten itibaren son bulmuş, Sovyetler, Avrupa ve Amerika için birlikte hareket edilen, ortak düşman ve ortak tehdit olarak görülen “öteki” aktör konumunda yer almıştır. Ortak düşman özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından belirlenmiştir ve iki kutuplu sistem içerisinde Doğu Blokuna karşı Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa (Birliği) Batı Bloku içerisinde yer almışlardır.

XXI. yüzyıla gelindiğinde, Amerika, Avrupa ekseninde farklı bir boyutta değerlendirilmiş ve kimlik açısından algı, dönüşüme uğramıştır. Amerika, artık birlikte hareket edilen aktör

konumundan uzaklaşmıştır. Süreç ise, Avrupa'nın kendi kimliğini Amerikanlaşma/Amerikan kültürü etkisinden koruma ve kurtarma amacının güdüldüğü bir pozisyona dönüşmüştür.

3.2. Küreselleşmenin “Amerikanlaşma” Yönü/Tehdidi

Küreselleşme, ekonomik, teknolojik alanlarda etkilerini gösteren bir süreç olduğu kadar, kültürel yönde de sonuçlar ortaya çıkaran bir süreçtir. Bu bağlamda, küreselleşme, kültürel açıdan Amerikanlaşma yönü itibarıyla değerlendirilmektedir. Çünkü Friedman'ın net ifadesi ile aslında, küreselleşme Amerikanlaşma demektir (Friedman, 2010: 299). “Batı” kavramının kullanılmasında, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'nın ya da Avrupa Birliği'nin birlikte ele alındığı görülsede, küreselleşmenin bu boyutu ile birlikte kültür ve kimlik tartışmaları açısından temelde farklılığın ve hatta Avrupa açısından farklı olma çabasının olduğu düşünülmektedir.

Soğuk Savaş döneminin son ermesinin ardından, Fukuyama'nın meşhur “Tarihin Sonu” tezi, Sovyetler Birliği karşısında Batı Bloğunun zaferinin teorik ve söylemsel arka planını oluşturmuştur (Fukuyama, 2011). Ancak zaferi, “Batı” genellemesi çerçevesinde hem Amerika'nın, hem de Avrupa'nın elde etmiş olduğu tartışmaya açıktır. Sovyetler Birliği'nin dağılması açısından ortak bir zaferden söz edilebilir. Lakin küreselleşme ve kültür açısından ortak bir zaferden söz edebilmek güçtür.

Kültürel açıdan küreselleşme, tamamen değilse de büyük ölçüde Amerikanlaşmanın küresel ölçekte yaygınlaşması anlamına gelmektedir. Big Mac'ten iMac'e ve Mickey Mouse'a kadar gündelik yaşam içerisinde bu etkileri görebilmek mümkündür (Friedman, 2010: 31). Aynı şekilde dünyanın hemen her yerinde tüketilen BigMac'ler, Benetton marka giysiler, izlenen MTV, BBC ve CNN gibi kanallar ya da kullanılan IBM marka bilgisayarlar kültürel küreselleşmenin önde gelen tezahürleri arasında kabul edilmektedir (Üstel, 2011: 90). Küreselleşme adı altında toplanan unsurların çok büyük bölümü Amerikan kökenli ve özelliklidir ve Amerikan popüler kültürü, yiyecekleri ve statü simgeleri her yeri kaplamıştır (Adıgüzel, 2001: 146). Hatta fast-food restoranlarının temelindeki ilkelerin, Amerikan toplumunun ve dünyanın geri kalan kısmının gitgide daha fazla kısmına egemen olma süreci olarak tanımlanan McDonaldlaştırma (Ritzer: 371) kavramı dahi kültürün küreselleşmesi açısından dikkat çekicidir. Amerikan kültürünün küreselleşmesi kapsamında verilen bu örnekler haricinde, kültürü oluşturan öğelerden birisi dil konusu dikkat çekicidir. Küreselleşen dünyada, teknolojik gelişmelerin de etkisi ile İngilizce hâkim dildir ve Amerikan İngilizcesi devasa bir etkiye imkân veren uluslararası ortak bir dil olarak yayılmıştır (Adıgüzel, 2001: 249). Brzezinski'nin ifadesi ile internet dili İngilizcedir ve bu dil Amerikan kaynaklı olarak küresel söyleşilerin içeriği oluşturmaktadır (2005: 45).

Sonuçta, küreselleşmenin homojenleştirici yönünde kültür önemli bir faktördür ve bu faktör açısından da “kültürel homojenleşme yaklaşımları içinde hiç kuşkusuz “Amerikanlaşma” tezinin önemli bir yeri vardır (Üstel, 2011: 93).” Bu tez, küreselleşmenin çıktılarına direnç gösteren, kitle, kültür ve toplumlar için antitezin oluşturulması imkânını sağlamaktadır. Küreselleşme süreçleri, korku ve endişe yaratıyorsa, bunlar genellikle Amerikan kültürü ve “Amerikanlaşma” tehdidi ile ilişkilendirilmektedir. Amerikan kitle kültürü, Avrupa kültürünü aşındıran, tahrip eden bir güç olarak görülmektedir (Morley ve Robins, 2011: 39).

Bu bağlamda Batı Avrupa ülkeleri Amerika kültürünün yayılması karşısında çok hassas görünmektedir. Çünkü yeni bir emperyalizm biçiminden, ‘kültür emperyalizmi’nden söz edilmektedir (Özyurt, 2012: 155). Avrupa (Birliği) ise, kültürel varlığının özgünlüğünü inşa ve muhafaza etme açısından bu tehdiye yönelik çeşitli önlemler geliştirmektedir. Örneğin, homojenleşme ve kültürün tek-tipleşmesine karşın -tartışmaya açık olsa da- Birlik, 1993 tarihli Maastricht Antlaşması ile “çeşitlilik içinde birlik” sloganına vurgu yapmıştır ve Birlik içinde çokkültürlülük tartışmaları ön plana çıkmaya başlamıştır. Konu perspektifinden, bu hamleleri tek-tip

kültüre karşı önlem unsuları olarak değerlendirebilmek mümkündür. Yine, “yerelleşme” kavramı açısından, Birlik bünyesinde kurumsal-hukuki manada yerele dönüş, temelde küreselle bir tepki olarak görülmektedir. Bu tepki, post-modern çeşitlilikler karmaşası içinde köklerini arama amacı çerçevesinde değerlendirilebileceği gibi, küresel güçlerin dayattığı küresel kültür karşısında bir duruş olarak da değerlendirilmektedir. Çünkü küresel olarak ifade edilen kültür, nötralize edilmiş küresel bir kültür değil, ABD kültürüdür (Adıgüzel, 2001: 337).

Ekonomik bütünleşme aşamasını tamamlamış olan Avrupa Birliği, kimlik inşası ile birlikte siyasal bütünleşmeyi hedef edinmiştir. Bu bağlamda, Batı uygarlığını temsil eden Avrupa ve ABD'nin kültürel temelleri ortak olduğu için, kültür ve stratejinin kesişim noktasında Avrupa'nın kendisini ABD'den ayırıştırma çabası vardır (Özdemir, 2012: 130). Temelde küreselleşmenin ortadan kaldırdığı kültürel mesafeyi yeniden oluşturmaya ve hem Avrupa kültürünün özgünlüğünü yeniden inşa etmeye hem de onu Amerikanlaşma başta olmak üzere dış etkilere korumaya çalışılmaktadır (Özdemir, 2006: 186). Yine bu eksende, Amerikanlaşma şeklinde algılanan küresel kültüre alternatif olarak Avrupa'da Avrupalılık kimliği geliştirilmek istenmektedir (Özdemir, 2006: 184).

Sonuç

Avrupa kimliği, bilhassa Soğuk Savaş'ın bitişi ile hem Batı kimliğinin yeniden tanımlanması süreciyle hem de artan çatışma ve istikrarsızlıkların ortaya çıkardığı gelişmelerle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Avrupa Birliği'nin de ekonomik bütünleşmenin yanında siyasal bütünleşmeyi de kendisine resmen hedef olarak ortaya koyması Avrupa kimliğinin bir dönüşüm içerisinde olduğunun da bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Ortaya çıkan bu yeni dönemde, genel ifadeyle Avrupa daha özel bir ifadeyle de Avrupa Birliği, kendi öz değerlerini, kültürünü, toplumsal yapısını ve karşılıklı ilişki düzenini koruma hissi ile hareket etmektedir. Bu kapsamda Avrupa'nın kendi kimliğine karşı bir tehdit olarak gördüğü ancak dillendirmekte zorlandığı hususlardan birisi Amerikan kültürü ve onun yayılmacı etkileridir. Amerikan kültürünün ve kimlik yapısının geçmişi çok da eski değildir. Coğrafi keşifler sonrasında ortaya çıkmaya başlayan bu kimlik özünde yoğun göç aldığı Avrupa kimliğine dayansa da zaman içerisinde kendisini Avrupa kimliğinden soyutlamış ve onun etkisinden çıkmıştır. Siyasal açıdan ABD'nin kendisini 1823'te ilan ettiği Monroe Doktrini ile Avrupa'dan soyutlarken bunun kültürel etkileri olmuş Amerikan kültürü ve kimliği de bir öteki oluşturarak kendisini tanımlamaya çalışmıştır.

Günümüzde ise Soğuk Savaşın kaybeden tarafı Rusya ve Doğu kültürünün karşısında güç kazanan ve yayılan bir güce sahip olarak Amerikan kültürü ve kimliği Avrupa kimliği gibi diğer kültür ve kimlikleri de etkilemektedir. Bu manada küreselleşmeyi kültürel anlamda Amerikan kültürünün yayılması olarak ele alacak olursak diyebiliriz ki Avrupa kimliği bu yayılmacı tutuma karşı kendisini yeniden tanımlarken ihtiyaç duyduğu “öteki” kavramı içerisine Amerikanlaşmayı da koymuştur. Bu durum her ne kadar ilk bakışta tam manası ile anlaşılamıyor olsa da Avrupa kültürü ve kimliği kendisini Amerikan kültürü ve etkisinden kurtarmaya çalışmaktadır.

Avrupa kimliğinin kendisini tanımlarken Amerikan kültürünü “öteki” kavramı içerisinde değerlendirmesi süreci kısa ve orta vadede devam etmesi muhtemel bir durumdur. Amerikan kültürünün yaygınlaşmasının kendisine karşı tepkileri de beraberinde getirmesi muhtemeldir. Bu tepkilerden belki de en eski ve köklü olanı Avrupa kimliğinden gelmesi ve gelecek olması da doğaldır. Bu tepkinin sertliği Amerikan kültürünün ve çıkarlarının, Avrupa kimliği ve uluslarının çıkarları ile çatışması ile doğru orantılı olacaktır. Gerek kültürel, gerek siyasi ve hatta askeri anlamda Amerikan müdahaleciliğinin devam etmesi ve artmasının böylesi bir tepkiyi doğurması muhtemeldir.

Avrupa kimliğinin yeniden tanımlanmasında öteki kavramı içerisinde en yer alan konulardan birisi de İslamiyet kültürü ve kimliğidir. Bu durum aslında İslamiyet'in dünyaya yayılmaya başladığı VII. yüzyılda Emeviler döneminden itibaren benzer şekildedir. Yani Hristiyan inancı ile yoğrulan Avrupa kimliği ve kültürü öteki kavramı içerisine İslamiyet'i yerleştirmiş, kendi kültürünü ve kimliğini tanımlarken bunu kullanmıştır. İslam kültürü ve kimliğinin güçlü ve baskın olduğu dönemlerde Avrupa kimliği içerisindeki farklılıklar anlamını yitirmiş Haçlı Seferleri ve Osmanlı İmparatorluğuna karşı oluşturulan ittifaklar bunun birer örneklerini oluşturmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ise genel anlamda Batı daha özeldir Avrupa kimliği öteki kavramı içerisine Huntington'un "Madeniyetler Çatışması" tezi ile adeta paralel bir şekilde İslamiyet'i kolayca yerleştirmiştir. Bu durum öncelikle tüm dünyada giderek artan oranda kendisini hissettiren radikal İslamcı terörist örgütler ve bunların eylemleri ile kökleşmiş ve netleşmiştir. Batı dünyasını ve kimliğini hedef aldığını açıkça ifade eden bu örgütlerin açıklamaları ve gerçekleştirdikleri eylemler Avrupa kimliğinin ötekisi olarak en önce İslamiyet'in gelmesini sağlamıştır. Bu inanç Arap Baharı sonrasında gerek Kuzey Afrika ülkelerinden gerekse Orta Doğu'dan Avrupa'ya doğru başlayan ve halen devam eden düzensiz göçlerle de desteklenmiştir. Yani Avrupa kimliği başkalaşma korkusunu büyük oranda İslamiyet karşısında yaşamakta buna da özel bir isim bularak İslamofobi demektedir.

Avrupa kimliği açısından bu İslamofobi'nin kısa ve orta vadede değişmesi zordur. Çünkü siyasi istikrarsızlıklar hak ihlalleri ve ağır yaşama koşulları altında yaşayan çoğu İslam coğrafyasının terörist örgütlerin beşiği olması ve bu örgütlerin de kendilerine düşman olarak hem ideolojik hem de eylemsel düzeyde Batı kimliğini seçmeleri kısa ve orta vadede değişmeyecektir. Bunun altında eğitimden ekonomik dağılımdaki adaletsizliklere kadar pek çok neden sayılabilir. Ötesinde İslam coğrafyasının içinde bulunduğu bu olumsuz şartlar, refah seviyesi yüksek Batı'ya, daha doğrusu özellikle Avrupa'ya doğru düzensiz göçü körüklemektedir. Avrupa halkları ve kimliği de böylesi bir meydan okuma karşısında kendisini güce ve dışlamaya yönelik politikalarla korumaya çalışmakta bu da ötekileştirmeyi keskinleştirmekte ve derinleştirmektedir.

Bu bağlamda Avrupa kimliğinin kısa ve orta vadede kendisini tanımlamada pratik bir araç olarak kullandığı en önemli "öteki" unsuru İslamiyet, ikincil anlamda ise Amerikan kültür ve kimliği olacaktır. Avrupa açısından bu kimlik inşası sürecinin, dünyadan ve diğer kimliklerden kopulmadan, ayrışmanın derinleştirilmeden sürdürülmesi Avrupa'nın önemli bir sorumluluğu olacaktır. Çünkü unutulmamalıdır ki hiçbir devlet ya da kimlik kendisini tam manası ile dünyadan soyutlayamaz.

KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, Sinem Akgül (2004), "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 1, Sayı. 1, ss.1-32.
- Adıgüzel, Muhittin (2001), *Ekonomik, Kültürel ve Politik Küreselleşme ve Sonuçları*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Akbaş, Zafer ve Düzgün, Zeynep Arslan (2012), "Libya'daki Arap Baharı'na Yönelik Türk Dış Politikasına Konstrüktivist Bir Yaklaşım," *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 8, Yıl. 8, Sayı. 2, ss. 57-81.
- Akdemir, Erhan (2013), *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

- _____ (2009), "11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 8, No. 1, Yıl. 2009, ss. 1-26.
- Alkan, M. Nail (2015), "Avrupa'da Yükselen Irkçılık: Pegida Örneği", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt. 8, Sayı. 16, ss. 275-289.
- Anderson, Benedict (2011), *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev.) İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul.
- Anık, Mehmet (2012), *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul.
- Avrupa Konseyi (2008), *Kültürlerarası Diyalog İçin Beyaz Kitap*, "Eşit bireyler olarak onurlu biçimde bir arada yaşamak", Strazburg.
- Aydın, Mustafa ve Açıkmeşe, Sinem (2008), "İslam Örneğinde Küreselleşen Dünyada Kimliğe Dayalı Güvenlik Tehditleri", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt. 5, Sayı. 18, 2008, ss. 197-214.
- Barın, Hilal (2016a), "İslam Karşıtlığı ve Özgürlüğün İnanç Sınırları", <http://haber.star.com.tr/acikgorus/islam-karsitligi-ve-ozgurlugun-inanc-sinirlari/haber-992068>, (Erişim: 25.03.2016)
- Barın, Hilal (2016b), "5 Soru: Alman Faşizminin Değişen Yüzü PEGİDA Hareketi", <http://setav.org.tr/5-soru-alman-fasizminin-degis-en-yuzu-pegida-hareketi/yorum/18033>, (Erişim: 25.04.2016)
- Bauman, Zygmunt (2011), *Postmodern Etik*, (çev.) Alev Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Brzezinski, Zbigniew (2005), *Büyük Satranç Tahtası*, (çev.) Yelda Türedi, İnkılap, İstanbul.
- Cahen, Claude (2013), *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, (çev.) Mustafa Daş, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Calhoun, Craig (2014), "Kimlik ve Tanınma Politikası", *Kimlik Politikaları, Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*, (ed.) Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları, Ankara, ss. 132-133.
- Ceyhun, Ozan (2016), "Entelektüel Irkçılık: PEGİDA", <http://akademikperspektif.com/2015/01/01/entellektuel-irkcilik-pegida/>, (Erişim: 22.03.2016)
- Chambers, Iain (2014), *Göç, Kültür, Kimlik*, (çev.) İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Delanty, Gerard (2013), *Avrupa'nın İcadı, Fikir, Kimlik, Gerçeklik*, (çev.) Hüsamettin İnaç, Adres Yayınları, Ankara.
- Demirtaş, Birgül (2014), "İnşacılık", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, (ed.) Şaban Kardaş, Ali Balcı, Küre Yayınları, İstanbul, ss. 110-122.
- Er, Tuba ve Ataman, Kemal (2008), "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt. 17, Sayı. 2, ss. 747-770.
- Erdenir, F. H. Burak (2010), *Avrupa Kimliği, Avrupa Birliği'nin Yarım Kalan Hikayesi*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Ertem, Helin Sarı, "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: 'Kimliğin Güvenliği' ve 'Güvenliğin Kimliği'", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl. 8, Sayı. 16, ss. 177-237.

- Fligstein, Neil vd. (2011), “European Integration, Nationalism and European Identity”, *Institute for Research on Labor and Employment Working Paper*, Berkeley University of California.
- Friedman, Thomas (2010), *Lexus ve Zeytin Ağacı Küreselleşmenin Geleceği*, (çev. Elif Özsayar), Boyner Yayınları, İstanbul.
- Fukuyama, Francis (2011), *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, Profil Yayıncılık, İstanbul.
- İnaç, Hüsamettin (2005), *AB’ye Entegrasyon Sürecinde Türkiye’nin Kimlik Problemleri*, Adres Yayınları, Ankara.
- İnanç, Zeynep Songülen ve Çetin, Selvet (2001), “Avrupa’nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık”, *SDE Analiz*.
- Kaya, Sezgin, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşımlar”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63-3, ss. 83-111.
- Kaypakoğlu, Serdar (2000), *Ulusal Ekonomilerin Bütünleşme Sürecinde Kimlik Sorunları ve İletişim*, Der Yayınları, İstanbul.
- Kepenek, Büşra (2016), “Avrupa’da İslam Düşmanlığı”, *Diaspora Araştırmaları Merkezi*.
- Kılıçbay, Mehmet Ali (2002), “Kültür Çoğunluğu Sona Eerken”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl. 5, Sayı. 18, ss. 115-122.
- Kiraz, Sami (2014), “Sosyal İnşacılık Yaklaşımı”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri Temel Kavramlar*, (ed.) Mehmet Şahin ve Osman Şen, Kripto, Ankara, ss. 209-228.
- Köse, Ali (1999), “Avrupa Birliği Ülkelerinde Müslüman Varlığı”, *Avrasya Dosyası*, Cilt. 5, Sayı. 4.
- Küçük, Mustafa (2014), “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, (der.) Ramazan Gözen, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 325-378.
- _____ (2009), “Uluslararası İlişkiler Kuramında ‘Konstrüktivist Dönüşü’ Anlamak”, *Ege Akademik Bakış*, 9 (2), ss. 771-795
- Le Goff, Jaques (2008), *Avrupa’nın Doğuşu*, (çev.) Timuçin Binder, Avrupa’yı Kurmak, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Miş, Nebi ve Yeşiltaş, Murat (2008), “Kültürel Kimliklerin Güvensizliği: Avrupa Birliği ve Medeniyetler Çatışmasını Yeniden Düşünmek”, (ed.) Rasim Özgür Dönmez, Gökhan Telatar, *Küreselleşen Dünyada Avrupa Birliği*, Phoenix Yayınevi, Ankara, ss. 318-363.
- Morley, David ve Robins, Kevin (2011), *Kimlik Mekanları, Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, (çev.) Emrehan Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Noi, Aylin Ünver (2007), *Avrupa’da Yükselen Milliyetçilik*, IQ Kültür Sanat, İstanbul.
- Nye, Catrin (2015), “Pegida: Why is the Populist Right on the Rise in Germany?”, *Understanding Pegida In Context, Social Europe*, Friedrich Ebert Stiftung, ss. 4-6.
- Özdemir, Haluk (2012), *Avrupa Mantığı, Avrupa Bütünleşmesinin Teori ve Dinamikleri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- _____ (2006), “Küreselleşme, Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt. 3, Sayı. 9, ss. 173-203.
- Özgöker, Uğur ve Musaoğlu, Neziha (2011), *Avrupa Kimliği Kurgusu*, Kriter Yayınları, İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

- Özyurt, Cevat (2012), *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*, Açılım Kitap, İstanbul.
- Parekh, Bhikhu (2014), "Kimliğin Mantiğı", *Kimlik Politikaları, Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*, (ed.) Fırat Mollaer, Doğu Batı Yayınları, Ankara, ss. 53-78.
- Passerini, Luisa (2010), "Kimlik İronilerinden İroni Kimliklerine", (çev.) Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, *Avrupa Fikri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss. 215-233.
- Peschlova, Kristina (2015), "Pegida'a Rise and Fall: A Victim of its Own Success?", *Cenea Policy Paper*.
- Risse, Thomas ve Martin, Daniela Engelmann (2010), "Kimlik Siyaseti ve Avrupa Bütünleşmesi: Almanya Örneği", (çev.) Rahmi Ögdül, Mesut Varlık, *Avrupa Fikri*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, ss. 316-346.
- Ritzer, George, "McDonalddıştırmaya Giriş", (ed.) Kudret Bülbül, *Küreselleşme, Temel Metinler*, Orion Kitabevi, Ankara, ss. 371-390.
- Smith, Christian Reus (2014), "Konstruktivizm", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Küre Yayınları, İstanbul, ss. 385-314.
- Sümer, Gültekin (2008), "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt. 5, Sayı. 19, ss. 119-144.
- Thran, Malte ve Boehnke, Lukas (2015), "The Value-based Nationalism of Pegida", *Journal for Deradicalization*, No.3, ss. 178-209.
- Üstel, Fusun (2011), "Küreselleşen Hangi Kültür? Ya da Kültürel Küreselleşmenin Demokrasi Sınırı", (der.) Özgür Adadağ, Cemil Yıldızcan, *Küreselleşme ve Demokrasi*, Dipnot Yayınları, Ankara, ss. 87-130.
- Wendt, Aleksander (2016), *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, (çev.) Helin Sarı Ertem, Suna Gülfür İhlamur Öner, Küre Yayınları, İstanbul.
- Yağbasan, Mustafa (2008), "Avrupa'daki Türklerin AB Hakkındaki Görüşleri (Almanya Özelinde Bir Alan Araştırması)", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 7, No. 2, ss. 97-118.
- Yeğenoğlu, Meyda (2005), "Avrupa Kimliğinin İdeolojik Arka Planı", *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Yıl. 8, Sayı. 31, ss. 89-106.
- Yetişgin, Memet (2014), *Modern Avrupa Tarihi*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, Sait (2016), "21. Yüzyılda Dinlerin Bunalımı", http://usam.aydin.edu.tr/analiz/21.YUZYILDA_DInLER_Revised.pdf, s. 1 (Erişim: 05.01.2016)

İnternet Kaynakları

- "Almanya'da İslam Karşıtı Yürüyüşe Rekor Katılım", <http://www.hurriyet.com.tr/almanya-da-islam-karsiti-yuruyuse-rekor-katilim-27832806>, (Erişim: 22.06.2016)
- "Almanya'da Pegida Eylemi", <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/12/24/almanyada-pegida-eylemi> (Erişim: 18.03.2016)
- "Avrupa'nın Aşırı Sağ Haritası", <http://www.dw.com/tr/avrupan%C4%B1n-a%C5%9F%C4%B1r%C4%B1-sa%C4%9F-haritas%C4%B1/a-19215638> (Erişim: 18.08.2016)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/13 Summer 2016

- “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi, EUMC Raporu’nun Önemli Başlıkları”, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1936-EUMC-highlights-TR.pdf, s. 1. (Erişim: 11.01.2016)
- “İslam Karşıtı Gösterileriyle Tanınan Pegida Nedir?”, <http://www.gazetevatan.com/islam-karsiti-gosterileriyle-taninan-pegida-nedir--712708-dunya/>, (Erişim: 25.03.2016)
- “İslam Karşıtı Pegida’nın Başlı Hitler Hayranı Çıktı”, [http://www.avroturk.com/discussion/view/31746/islam-karsiti-pegidanin-basi-hitler-hayrani-cikti](http://www.avroturk.com/discussion/view/31746/islam-karsiti-pegidanin-basi-hitler-hayrani-cikti;);
- “Pegida: Kebap Yemeyin, Türkiye’ye Gitmeyin,” http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151108_pegida_turkiye_kebap, (Erişim: 22.06.2016)
- “Pegida Türkleri Endişelendiriyor/Pegida Nedir?” <http://www.gazeteturka.com/pegida-turkleri-endiselendiriyor-pegida-nedir-119348h.htm> (Erişim: 18.02.2016)
- “Positionspapier der Pegida”, <http://www.i-finger.de/pegida-positionspapier.pdf>, (çev. Okt. Murat Şahin). (Erişim: 26.04.2016)
- “Uçuş Sırasında Bu Kelimelere Dikkat Edin”, <https://www.uzakrota.com/ucus-sirasinda-bu-kelimelere-dikkat-edin/> (Erişim: 17.08.2016)

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Zenginoğlu, S. & Kanat, S. (2016). “Avrupa’nın Başkalaşma Korkusu: Kimlik Tartışmaları Bağlamında İslamlaşma ve Amerikanlaşma Tehditleri / Europe’s Fear of Alteration: Islamisation and Americanization Threats in the Context of Identity Discussions”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu Armağanı) Volume 11/13 Summer 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9934>, p. 259-278.